

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Хачатрян Марям Вазгенівна

УДК 811.111'1:[821:316.346.2]

**Репрезентація гендеру у творах Луїзи Мей Елкотт «Little Women» та
«Little Men»: лінгвістичний аспект**

035- Філологія
035.04 Германські мови та
літератури (переклад включно) - англійська

Автореферат
кваліфікаційної роботи на здобуття
ступеня магістра філології

Миколаїв – 2020

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі англійської філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Науковий керівник: к. філол. н., доц. б.в.з
Юлія Валеріївна Стодолінська

Захист відбудеться 25 лютого 2020 р. о 10 годині на засіданні атестаційної комісії Чорноморського національного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Інтенсивний розвиток та становлення гендерних досліджень в лінгвістиці припадає на останні десятиліття ХХ століття і це у свою чергу пов'язано зі зміною наукової парадигми в гуманітарних науках під впливом постмодерністської філософії. Нове розуміння процесів категоризації, відмова від визнання об'єктивної істини, інтерес до суб'єктивного, до приватного життя людини, розвиток нових теорій особистості, зокрема теорії соціального конструктивізму, призвели до перегляду наукових принципів вивчення категорій етнічності, віку і статі. Новий підхід зажадав і застосування нової термінології, більш точно відповідній методологічним установкам дослідників, що і стало причиною введення в науковий опис терміна *гендер*.

В період 70-х років гендерологічні дослідження активізувались в європейській і американській соціолінгвістиці, а від початку 90-х активно досліджується дана тема і в мовознавстві на пострадянському просторі. В Україні над гендерною проблематикою працювали А. Архангельська, Н. Баландіна, О. Бессонова, О. Горошко, О. Дудоладова, Л. Компанцева, О. Семиколєнова, К. Піщикова А. Шиліна. В україністиці до цієї проблеми зверталися Ф. Бацевич, Я. Пузиренко, Л. Ставицька, О. Тараненко та ін.

Загалом розвиток лінгвістичних гендерних досліджень пов'язаний з іменами І. Гофмана, Д. Зіммерманна, Р. Лакофф, М. Мід, К. Уеста, та ін. Проте задовго до появи ґрунтовних гендерних досліджень у лінгвістиці було здійснено окремі спроби визначення стереотипних рис характеру та мовної поведінки чоловіків та жінок.

Актуальність даної теми полягає у тому, що гендерні дослідження є досить новим науковим напрямком у вітчизняній лінгвістиці і знаходяться у процесі становлення, тому існує необхідність у системних дослідженнях репрезентації гендеру у мовленні. Більш того, не дивлячись на те, що існують роботи, присвячені темі творчості Луїзи Мей Елкотт загалом, вивчення романів "*Little Women*" та "*Little Men*" саме з точки зору літератури викликає значний

інтерес вчених, більш детального дослідження потребують романи “*Little Women*” та “*Little Men*” саме з позиції гендерної лінгвістики.

Метою даної роботи є визначення лінгвістичних особливостей репрезентації гендерних ролей персонажів у романах Луїзи Мей Елкотт “*Little Women*” та “*Little Men*”.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи поставлені такі **завдання**:

- 1) узагальнення етапів розвитку гендерної проблематики та гендерної лінгвістики;
- 2) з’ясування характерних рис творчої діяльності Луїзи Мей Елкотт;
- 3) розкриття і систематизування лінгвістичних засобів репрезентації гендерних ролей в романах “*Little Women*” та “*Little Men*”;
- 4) визначення лінгвістичних особливостей вербалізації гендерних ролей персонажів у романах “*Little Women*” та “*Little Men*” на лексичному та синтаксичному рівнях.

Об’єкт дослідження: вербальні засоби репрезентації гендерних ролей персонажів романів “*Little Women*” та “*Little Men*”.

Предмет дослідження: лінгвістичні особливості вербалізації гендерних ролей у романах “*Little Women*” та “*Little Men*”.

Матеріалом дослідження є романи Луїзи Мей Елкотт “*Little Women*” та “*Little Men*”.

Методика дослідження зумовлена метою та завданнями роботи і ґрунтується на засадах комплексного застосування таких **методів**: *описово-аналітичного* (для безпосереднього аналізу мовної специфіки гендеру у творчості Луїзи Мей Елкотт), *інтерпретаційно-текстового* (для виявлення засобів вербалізації), *зіставного* (для визначення подібностей та розбіжностей вербалізації гендерних ролей персонажа-чоловіка та персонажа-жінки на різних рівнях).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що романи Луїзи Мей Елкотт “*Little Women*” та “*Little Men*” вперше досліджуються крізь гендерний вимір, що дає можливість по-новому вивчити добре відомі явища, що є у жіночому і

чоловічому мовленні і поглибити знання щодо відмінностей чоловічого та жіночого мовлення у художній літературі.

Теоретична цінність дослідження полягає у систематизації понять і основних положень гендерної лінгвістики, зокрема виокремлення причин появи терміну “гендер”, дослідження теоретичних підходів до розуміння гендеру, гендерних стереотипів та прототипів, а також висвітлення основних особливостей репрезентації гендеру, якими наділене жіноче та чоловіче мовлення у романах на рівні лексики та синтаксису.

Практична цінність роботи полягає у тому, що матеріали проведеного дослідження стануть у нагоді для подальшого вивчення особливостей репрезентації гендерних ролей у романах на різних мовних рівнях і основою для майбутніх досягнень у цьому напрямку. Також, ці матеріали можна застосувати під час проведення курсів психолінгвістики, гендерної лінгвістики, психології та соціології. Цитати з роману можуть слугувати прикладами під час читання курсів з лінгвістичної гендерології, стилістики та гендерної лінгвістики.

Апробація дослідження. Основні положення дослідження були представлені на XXII Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Могилянські читання».

Публікації. Основні результати дослідження висвітлені у статті “Лінгвістичні особливості репрезентації гендеру у романах Л. М. Елкотт “Little Women” та “Little Men” надрукованій у молодіжному науковому журналі «Студентські наукові студії», випуск 37 (81), 2020.

Структура та обсяг роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 83 сторінки. Список використаних джерел містить 76 позицій, з них 25 – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **Вступі** подано загальну характеристику досліджуваної теми, обґрунтовано актуальність кваліфікаційної роботи, сформувано мету, завдання досліджень, визначено об'єкт, предмет та матеріал дослідження, вказана наукова новизна та практична цінність роботи, подано інформацію про структуру та обсяг роботи.

Перший розділ роботи «**Теоретичні засади вербальної репрезентації гендеру у творчості Луїзи Мей Елкотт**» містить три підрозділи. У даному розділі представлена інформація про виникнення поняття *гендер* у літературі та лінгвістиці, висвітлено праці вітчизняних і зарубіжних науковців, що присвячені темі гендерології, виокремлено підходи різних вчених щодо надання визначення терміну «гендер». Розділ присвячений теоретичним засадам гендерної лінгвістики як науки, визначено її особливості та окреслено характерні риси творчості автора романів «*Little Women*» та «*Little Men*» Луїзи Мей Елкотт.

У **підрозділі 1.1. «Історія вивчення гендерної проблематики та основні засади гендерної лінгвістики»** було детально розтлумачено поняття *гендер* та історичну основу виникнення даного терміну. Представленні тлумачення поняття гендер Кириліної А. В., Столлера Р. Бондаревської І., Анісімова Е. В. Значну роль у дослідженні гендеру відіграли праці Е. Оуклей, І. Гофмана, есе Г. Рубіна «*Обмін жінками або політекономія статі*». Вивченню особливостей жіночого та чоловічого мовлення присвячені праці американського лінгвіста Е. Сепіра «*Abnormal Types of Speech in Nootka*» (1915 р.), «*Male and Female Forms of Speech in Yana*» (1929 р.), датського дослідника О. Єсперсена та німецького вченого Ф. Маутнера. Основоположною працею в системі гендерних досліджень вважають Р. Лакоф «*Language and Women's Place*». Поштовхом до розвитку концептів гендерлектів стала праця Д. Таннен «*You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*». Отож, *гендер* – це термін, що вживається для опису соціальних, культурних, психологічних аспектів

жіночого у порівнянні з чоловічим, а саме при виділенні всього, що формує риси, норми, стереотипи, ролі, типові і бажані для тих, кого суспільство визначає як жінок і чоловіків. Також, у розділі досліджено поняття “гендерна лінгвістика”. Зроблено висновок, що гендерний чинник значною мірою впливає на мовлення. Головним завданням для вчених, що займаються гендерологією є дослідження того як жінка і чоловік зображені в мові та виокремити відмінності у їх мовленні. Мова не лише виражає ставлення жінок і чоловіків у суспільстві, а й здатна формувати наше уявлення про статі та ставлення до жінок. Задля аналізування та викремлення характерних рис чоловічого та жіночого мовлення, достатньо досліджувати саме діалогічне мовлення, що відбувається між чоловіком та жінкою, зокрема аналізувати мовлення на фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях.

У підрозділі 1.2. «Кореляція понять «прототип», «стереотип» та «гендерний стереотип» у лінгвістичних дослідженнях» з’ясовано тлумачення понять прототип, стереотип та гендерний стереотип. За Д. Олпортом, що *стереотип* – це перебільшене переконання, що асоціюється з категорією. Іноді під стереотипами розуміють *«сталі форми поведінки, що часто повторюються»*. *Гендерні стереотипи* – це стандартні узагальнені думки про представників обох статей, які складаються й закріплюються в суспільстві завдяки інституалізації та ритуалізації статі. Саме гендерні стереотипи зумовлюють відмінності мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок. У розділі виокремлено три групи гендерних стереотипів за І. А. Тупіциною. Поняття “прототип” визначено як конкретний абстрактний розумовий образ предметів, що належать деякій категорії. Можна стверджувати, що основною проблемою розрізнення стереотипів та прототипів пов’язана з тим, що обидва феномени представляють типовий, конвенційний, колективно об’єктивований і вербалізований досвід мовної спільноти. Типовість – одна з істотних ознак колективного досвіду.

Підрозділі 1.3.1. «Вербалізація гендеру у художній літературі» має 2 підрозділи. **Підрозділ 1.3.1. «Гендерно – маркована лексика»** присвячений дослідженню гендерно-маркованої лексики, що характеризує мовлення

чоловіків та жінок. Гендерно-марковані одиниці вживаються досить часто. Саме через них відображаються процеси гендерного диференціювання, які відбуваються у сучасному суспільстві. Чоловіча форма зазвичай переважає, за винятком таких слів як *lady, woman, mother* тощо. Гендерно марковані одиниці – це одиниці в лексичному значенні яких міститься компонент, що позначає гендерну маркованість.

У підрозділі 1.3.2. «Психолінгвістичні особливості вираження поведінки та мовлення чоловіків та жінок» вказані відмінності між жіночим та чоловічим мовленням. О. Єсперсон розділяє дві групи та надає характеристику мовленню чоловіків та жінок. Він звертає увагу на стереотипи, якими користуються письменники, коли надають мовленнєву характеристику персонажу. Окрім психологічних факторів, на мовну поведінку впливає також приналежність до певного класу, певної професії, належність до різних релігійних об'єднань і т. ін. Дослідженням впливу різних факторів на мову займається невелика кількість дослідників. Зазвичай, аналіз відмінностей та подібностей у мовленні жінок та чоловіків відбувається на різних мовних рівнях.

У підрозділі 1.4. «Характерні риси творчості Луїзи Мей Елкотт та місце романів «Little Women» та «Little Men» у творчому доробку» виокремлено основні риси її творчості та особливості написання романів «Little Women» та «Little Men». Визнання і популярності Елкотт здобула саме завдяки роману “*Little Women*”. Класична англійська література стала слугувала прикладом для написання. Також, Елкотт черпала натхнення у сучасників, що писали у повчально-дидактичному жанрі. Варто зазначити, що у творах Луїзи Мей Елкотт можна простежити ідеї трансценденталістів, а саме їх ідеали. Сімейна повість авторки виділяється тим, що має автобіографічну сюжетну основу, не має негативних персонажів, зображення миру дитинства, але без казкових та міфічних елементів.

Другий розділ – «Особливості репрезентації чоловічого і жіночого мовлення у романах «Little Women» та «Little Men» – складається з двох підрозділів: актуалізація гендеру в романі «Little Women» та актуалізація

гендеру в романі «Little Men». Дані підрозділи у свою чергу діляться ще на два підрозділи – синтаксичний та лексичний рівень. Цей розділ присвячено виявленню лінгвістичних особливостей актуалізації гендерних ролей у романах Луїзи Мей Елкотт «Little Women» та «Little Men», що досліджені на лексичному та синтаксичному рівнях. Досліджені особливості сприяють різниці між особливостями вербалізації гендеру на лексичному та синтаксичному рівнях у романах Луїзи Мей Елкотт «Little Women» та «Little Men».

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі вивчена тема репрезентації гендеру у романах відомої американської письменниці Луїзи Мей Елкотт «Little Women» та «Little Men».

Ми дійшли висновку, що тематика гендеру вивчається багатьма як українськими, так і закордонними вченими. Кожен вчений трактує визначення терміну “гендеру”, виходячи зі свої власних досліджень. Проте, якщо взяти до уваги велику кількість визначень даного терміну, що зроблені різними науковцями, можна помітити спільні риси у дефініції. А отже, беручи до уваги вищезгадані визначення терміну “гендер”, можемо вважати, що *гендер* – це багатоаспектна категорія, це культурно зумовлений та соціально відтворений феномен, сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство приписує виконувати людям залежно від їх біологічної статі. Термін гендер також вважають антропоцентричним, оскільки передумовою до виникнення нового терміну став антропоцентризм.

Гендерна лінгвістика вивчає мовні явища, пов’язані з відмінністю носіїв мови за статтю. Сучасний етап розвитку гендерної лінгвістики представлений роботами, в яких існує спроба системного осмислення та опису мови у зв’язку з феноменом статі, створюється модель гендеру та впроваджується упорядкування методологічних підходів щодо дослідження проблеми гендеру в мовознавстві. Питання, що мають зв’язок із процесом розробки методики лінгвістичного дослідження гендеру та створенням інструментарію гендерних досліджень, зараз займають чільне місце у вітчизняній лінгвістиці. Вчені, що

займаються гендерною лінгвістикою, мають на меті дослідити взаємовідношення мови та статі. Зокрема, важливим питанням є як саме гендер реалізується у мові. Дослідження найчастіше здійснюються за допомогою діалогічного мовлення, в якому беруть участь представники обох статей. Таким чином, діалогічне мовлення можна дослідити на усіх рівнях мови, зокрема на фонетичному, морфологічному, синтаксичному та лексичному. Варто зазначити, що саме діалогічне мовлення найкраще підходить для такого роду дослідження, оскільки основним елементом діалогу є діалогічна єдність, що включає в себе репліку-стимул та репліку-реакцію.

Для детального визначення подібних та відмінних рис реалізації гендеру у мовленні чоловіків та жінок, а саме в романах Луїзи Мей Елкотт "*Little Women*" та "*Little Men*", мовлення жінок та чоловіків досліджувалось на лексичному на синтаксичних рівнях. Досліджуючи мовлення жінок і чоловіків у двох романах, ми можемо виокремити характерні риси реалізації гендеру у мові.

На лексичному рівні у жіночому мовленні виокремлюємо вживання зменшувальних, форм, пестливих та ласкавих слів. Зазвичай, жінки використовують ці слова у спілкуванні з дітьми або чоловіком. Щодо частин мови, то у мовленні жінок переважають прикметники, найчастіше ті, що мають позитивну конотацію. Більш того, у практичній частині даного дослідження наведені приклади, що є доказом вживання прикметників вищого та найвищого ступенів. Жінки надають перевагу вживанню прислівників та підсилювачів, що у свою чергу інтенсифікують їх висловлювання. Також, у мовленні жінок можна виокремити використання модальних дієслів. Жінки вдаються до обговорення тем, що включають лексику що пов'язана з побутом, кулінарією, одягом, аксесуарами, темою заміжжя.

Лексичний рівень чоловічого мовлення дещо відрізняється від жіночого. Чоловіки часто вживають абстрактні іменники, прикметники, модальні дієслова та підсилювачі, також. Характерним для чоловіків є збагачення їх висловів вставними словами та фразеологізмами. У силу свого характеру, у мовленні чоловіків переважають дієслова активного стану, а не пасивного.

На рівні синтаксису, виділяємо наступні характерні риси для жіночого мовлення: окличні речення та вживання умовних конструкцій різних видів. Також, широкоживаною є конструкція I wish. Жіноче мовлення наділене емоціями, жінки є більш відкриті, намагаються знайти спільну мову зі співрозмовником, діалог жінок не обмежується лише обміном інформацією. Головнішим є обмін переживанням, співчуванням і т. ін. Причиною цього є психологічні особливості жінок.

Чоловіки ж навпаки, в більшості випадків за мету мають обмін лише інформацією. Тому їх мовлення на синтаксичному рівні характеризується конкретними та лаконічними висловами, використанням розділів, запитань. Чоловіки активно вживають вислови у формі наказового способу. Вважають, що на синтаксичному рівні мовлення чоловіків більш складне, ніж жіноче. Висловлювання чоловіків мають переважно підрядний зв'язок. Більш того, у мовленні жінок заперечні речення частіше вживаються ніж стверджувальні.

Якщо брати до уваги усі виокремлені особливості, що притаманні жінкам та чоловікам, можна стверджувати, що у більшості випадків вони відповідають стереотипи, що є вже сталими. Досить суттєвих розбіжностей між мовами чоловіків та жінок не виявлено. Відмінних рис більше на синтаксичному рівні. Жінки і чоловіки мають різні комунікативні цілі, тому стилі спілкування відрізняються між собою.

АНОТАЦІЯ

Хачатрян М. В. Репрезентація гендеру у творах Луїзи Мей Елкотт «Little Women» та «Little Men» : лінгвістичний аспект. – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра філології за спеціальністю 035-Філологія 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно) - англійська. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Тема гендеру, взаємовідношення мови та статі є одним з найактуальніших питань гендерної лінгвістики. На прикладі романів Луїзи Мей Елкотт «Little Women» та «Little Men», що до сьогоднішнього дня викликали інтерес лише з точки зору літератури, проаналізовано спільні та відмінні риси мовлення чоловіків та жінок на синтаксичному та лексичному рівнях.

Ключові слова: гендер, гендерна лінгвістика, Луїза Мей Елкотт, мовлення чоловіків, мовлення жінок.

SUMMARY

Khachatryan M. V. Gender Representation in Louisa May Alcott's Novels "Little Women" and "Little Men": Linguistic Aspect. – Manuscript.

The thesis for the Master's Degree in Philology, specialty 035 – Philology 035.04 – Germanic languages and literature (translation included) - English. – Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2020.

The theme of gender and the relationship between language and gender, is one of the most important issues in gender linguistics. Before Louise May Alcott's novels "Little Women" and "Little Men" have only been studied in literature. So now, evidence from these two novels, the peculiar features of male and female speech are analyzed at syntactic and lexical levels.

Keywords: gender, gender linguistics, Louise May Alcott, male speech, female speech.